

приймається судом за зверненням органу внутрішніх справ, органу охорони державного кордону або Служби безпеки України, якщо іноземець або особа без громадянства ухиляються від виїзду після прийняття рішення про видворення або є обгрунтовані підстави вважати, що вони будуть ухилятися від виїзду.

Таким чином, адміністративно-правовий статус іноземців в Україні можна визначити як систему наданих іноземним громадянам і особам без громадянства прав і покладених на них обов'язків у сфері державного управління, а також відповідальності за невиконання чи неналежне виконання ними своїх обов'язків.

Норми, закладені в КАС України покликані з одного боку захистити права та законні інтереси іноземців та осіб без громадянства в Україні, а з іншого – сприяти підвищенню ефективності діяльності державних органів України в боротьбі з незаконною міграцією.

Література

1. О.Панченко. Питання вдосконалення адміністративного судочинства щодо вирішення справ стосовно статусу біженця, видворення іноземця тчи особи без громадянства з України та тих, що пов'язані з перебуванням іноземця та особи без громадянства в Україні. // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2009. – № 3. – С. 8-12.

2. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 04.02.1994 № 3929-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №23. – Ст.161.

3. Кодекс адміністративного судочинства України// Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №35-36, №37.

4. Закон України «Про біженців» від 21.06.2001 № 2557-ІІІ // Відомості Верховної Ради України – 2001. – N 47, ст. 250.

5. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 25.06.2009 № 1. /www.ecre.org/.../Recommendations%20to%20the%20Courts%20Ukraine%20UKRAINIAN./

М.А. Микитюк

к. ю. н.,

Інститут УДО України КНУ імені Тараса Шевченка

ТЕОРІЯ ДОКАЗІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ

У статті розкривається питання теорії доказів для оперативно-розшукового забезпечення розслідування терористичного акту.

Ключові слова: *оперативно-розшукове забезпечення, теорія доказів, терористичний акт.*

В статье раскрывается вопрос о теории доказательств для оперативно-розыскного обеспечения расследования террористического акта.

Ключевые слова: *оперативно-розыскное обеспечение, теория доказательств, террористический акт.*

The article deals with the theory of evidence to support operational-detective investigating a terrorist act.

Keywords: *Operational and investigative support, proof theory, act of terrorism.*

Постановка проблеми. Тероризм за своєю соціальною шкодою та тяжкими наслідками є одним з найнебезпечніших злочинів, про що свідчать відомі трагічні події 11 вересня 2001 р. у США та в інших регіонах планети. А тому його швидке, повне та всебічне розслідування й максимальне та швидке відшкодування збитків, завданих цим злочином, можливе лише при його організаційному й тактично правильному оперативно-розшуковому забезпеченні. Проте аналіз злочинів даного виду, вчинених як в Україні, так і в інших державах, свідчить про те, що саме недоліки у взаємодії органів слідства та підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність (далі ОРД), і перш за все, в оперативно-розшуковому забезпеченні досудового розслідування цього виду злочинів, є однією з причин неякісного та несвочасного виконання завдань кримінального судочинства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальна небезпечність терористичного акту, окремі його аспекти в кримінальному, кримінологічному, криміналістичному та в оперативно-розшуковому плані були предметом дослідження вітчизняних фахівців В.Ф. Антипенка, В.О. Глушкова, О.Ф. Долженкова, В.П. Ємельянова, В.А. Ліпкана, Д.Й. Никифорчука, В.В. Крутова, М.А. Погорецького та ін.

Теоретичні питання оперативно-розшукового забезпечення розслідування злочинів досліджувалися переважно у закритих наукових працях таких фахівців у галузі ОРД як П.М. Павлика, І.П. Козаченка, М.А. Погорецького, В.П. Хомколова та ін. Однак питання щодо оперативно-розшукового забезпечення розслідування терористичного акту, незважаючи на його надзвичайну актуальність, на наш погляд, належним чином не досліджене.

Матеріали ОРД для отримання доказів у кримінальному судочинстві впродовж останнього десятиліття були предметом дослідження у працях вітчизняних науковців В.Д. Берназа, Ю.М. Грошевого, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова, С.В. Єськова, Б.Г. Розовського, В.М. Тертишника, М.Є. Шумили, та ін.. Проте найбільш докладно ці питання розкриті у трьох фундаментальних монографічних роботах, авторами яких є російські вчені Є. А. Доля та В. І. Зажицький [1,2], а також вітчизняний правник М.А. Погорецький [3]. Разом з тим слід зазначити, що питання щодо методологічного значення теорії доказів для оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування терористичного акту досі ані у зарубіжних, ані у вітчизняних наукових джерелах належним чином не розглядалося.

Метою статті є розкриття питання щодо теорії доказів для оперативно-розшукового забезпечення розслідування терористичного акту.

Виклад основного матеріалу. У науці кримінального процесу традиційно до теорії доказів відносять: 1) правові норми, які встановлюють порядок збирання, дослідження й оцінку доказів у кримінальних справах; 2) практичну діяльність органів розслідування і суду в процесі доказування, а також діяльність осіб, які залучаються до участі в такому процесі; 3) закономірності, пов'язані з виникненням, збереженням, передачею і опрацюванням доказової інформації.

До предмету теорії доказів включають також історію розвитку доказового права та порядок доказування в кримінальному процесі зарубіжних держав.

Основне призначення теорії доказів полягає в тому, щоб на основі вивчення й узагальнення норм доказового права, практики їх застосування виробити наукові рекомендації для подальшого вдосконалення як самих норм, так і судової та слідчої практики їх застосування.

Теорію доказів у кримінальному процесі як науку про мету, засоби і процес доказування відрізняють від практичної діяльності правоохоронних органів, пов'язаної з процесом доказування. Відмінність між цими поняттями є відображенням відмінності між наукою і практикою як суспільними явищами і філософськими науковими категоріями.

Теорія доказів має важливе значення не лише для кримінального процесу, а й для ОРД. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі Закон про ОРД) одним із основних завдань ОРД в ході оперативно-розшукового забезпечення розслідування терористичного акту є пошук та фіксація фактичних даних про цей злочин, які згідно з п. 2 ст. 10 Закону про ОРД можуть бути доказами у кримінальній справі.

Терористичний акт відповідно до ст. 258 КК України полягає в застосуванні зброї, вчиненні вибуху, підпалу чи інших дій, які створюють небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіюють значну майнову шкоду чи настання інших тяжких злочинів, що вчиняються з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади чи органів місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів терориста, а також в погрозі вчинення зазначених дій з цією самою метою.

Залежно від повторюваності, участі в ньому кількості осіб та їх організованості, а також від його наслідків, терористичний акт віднесений Кримінальним законом України до тяжких чи особливо тяжких злочинів (ч.ч. 2, 3, 4 ст. 258 КК України).

Підготовка до вчинення терористичного акту, про що свідчить аналіз вітчизняних та зарубіжних матеріалів практики, здійснюється конспіративно. Окремі з таких злочинів готуються ретельно впродовж років. Його учасниками є, як правило добре підготовлені особи, які знаються на формах та методах роботи правоохоронних органів щодо виявлення та документування їх злочинної діяльності засобами оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної діяльності, що ускладнює розкриття та розслідування таких злочинів, а таму лише організаційно й тактично правильно організоване оперативно-розшукове забезпечення досудового розслідування цього злочину може забезпечити у цілому як виконання завдань ОРД, так і виконання завдань кримінального судочинства.

Виходячи з викладеного запорукою й одним з основних чинників в оперативно-розшуковому забезпеченні досудового розслідування є тверде знання оперативними працівниками оперативно-розшукової характеристики терористичного акту, а також засад теорії доказів, яка має методологічне значення для реалізації зазначеної функції ОРД.

Слід зазначити, що питання оперативно-розшукової характеристики терористичного акту є одним із недостатньо розроблених, а загальнотеоретичне питання оперативно-розшукової характеристики є одним із дискусійних у теорії ОРД. Докладно це питання розкрито М.А. Погорецьким та В.П. Шелеменцевим [4]. Враховуючи те, що питання оперативно-розшукової характеристики терористичного акту є предметом

окремого наукового дослідження, в межах предмету нашої статті ґрунтуючись на висновках зазначених авторів ми виходимо з того, що оперативно-розшукова характеристика терористичного акту це система відомостей про оперативно значимі його ознаки, що забезпечує уявлення про їх типові риси та особливості як об'єктів пошуку і фіксації при здійсненні ОРД, пошукові ознаки елементів терористичного акту, типові джерела отримання інформації про цей злочин, особливості фіксації фактичних даних про нього, а також як інформаційна основа, що сприяє вибору найбільш ефективних сил, методів та засобів ОРД для здійснення пошуку і фіксації фактичних даних про цей злочин й розробленню науково-обґрунтованих рекомендацій з пошуку та фіксації фактичних даних про нього.

Водночас оперативно-розшукову характеристику терористичного акту ми розглядаємо і як процес пізнання оперативно значимих ознак цього злочину та фіксації його результатів, і як сукупність методів (прийомів) аналітичного пошуку з виявлення та визначення ще невідомих відомостей про оперативно значимі його ознаки на основі наявних відомостей про них.

Також оперативно-розшукове забезпечення досудового розслідування терористичного акту – є комплексною формою взаємодії органів дізнання і слідства, оскільки в ході цього процесу реалізуються різні форми їх взаємодії, а саме: процесуальні, передбачені кримінально-процесуальним кодексом України, й непроцесуальні (організаційно-тактичні), визначені відомчими правовими актами та вироблені багаторічною правозастосовною практикою.

Під такою взаємодією нами розуміється необхідний, заснований на законі та відомчих нормативних актах, координований за проміжними цілями напрямок діяльності незалежних один від одного в адміністративному відношенні органів, спрямований слідчим і здійснюваний у формі правових відносин при комплексному сполученні та ефективному використанні повноважень, методів та форм, властивих кожному з них, який, будучи процесуально й тактично правильно організованим, дозволяє об'єднати і на цих засадах більш ефективно й раціонально використати їхні кримінально- процесуальні та оперативно-розшукові можливості для досягнення мети та вирішення завдань ОРД і кримінального процесу [3, с. 150].

Однієї з організаційно-правових форм, яка має комплексний характер та забезпечує таку взаємодію, є оперативно-розшукове забезпечення розслідування підрозділами, уповноваженими на здійснення ОРД.

Метою оперативно-розшукового забезпечення розслідування терористичного акту є: здобуття оперативної інформації в інтересах розкриття злочинів; виявлення й оперативне документування всіх епізодів злочинної діяльності особи (групи осіб), стосовно якої порушено та розслідується кримінальна справа, а також її співучасників; встановлення осіб, які можуть бути свідками у кримінальній справі; легалізація отриманих матеріалів ОРД з метою використання їх як доказів у кримінальній справі, а також для прийняття відповідних рішень у кримінальній справі; здійснення оперативно-розшукових заходів на виконання доручень слідчого та вказівок прокурора у кримінальній справі; захист осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, якщо виникає реальна загроза їх життю, здоров'ю, житлу, майну, а також відповідних працівників правоохоронних органів та їх близьких родичів у зв'язку зі службовою діяльністю цих працівників, з метою створення необхідних умов для належного виконання своїх повноважень; встановлення оперативним шляхом місцезнаходження вибухових пристроїв та їх компонентів, а також інструкцій щодо їх використання та застосування; майна, цінностей, коштів, здобутих злочинним шляхом, а також іншого майна, цінностей та коштів, що належать особам, які притягуються до кримінальної відповідальності, з метою забезпечення можливої конфіскації для відшкодування завданих збитків; оперативний контроль за місцезнаходженням підозрюваних та обвинувачених за кримінальною справою; запобігання можливому негативному впливу зв'язків підозрюваних та обвинувачуваних на хід розслідування кримінальної справи; вжиття заходів щодо усунення причин і умов, які сприяли вчиненню злочинних дій обвинувачуваними тощо й у цілому – забезпечення ефективного виконання завдань кримінального судочинства на досудових стадіях процесу [5].

Значення теорії доказів для оперативно-розшукового забезпечення розслідування терористичного акту полягає в тому, що вона розкриває поняття доказів, види доказів, предмет, межу, процес та структуру доказування, співвідношення доказування і пізнання, засоби пізнання і доказування, правовий статус суб'єктів доказування, що дозволяє визначити роль та місце ОРД в отриманні певних видів доказів у кримінальній справі та у кримінально-процесуальному доказуванні, предмет оперативно-розшукового документування та шляхи й засоби використання матеріалів ОРД в інтересах кримінального судочинства.

Слід зазначити, що на сьогодні у теорії доказів немає єдності думок щодо поняття доказів та їх видів, поняття доказування та його структури і співвідношення з кримінально-процесуальним пізнанням. Незважаючи на значення доказу у кримінальній справі як фундаментальної категорії кримінального процесу та його нормативно-правове визначення у ст. 65 КПК України, поняття та зміст цієї категорії продовжують залишатися дискусійними в теорії, що негативно позначається на практиці, в тому числі й при використанні матеріалів ОРД у доказуванні, оскільки, неправильно й неоднозначно розуміючи поняття та зміст доказів, практичні працівники зустрічають певні труднощі при використанні матеріалів ОРД для отримання фактичних даних, що можуть бути окремими доказами у кримінальній справі. Це є однією з причин недостатньої ефективності оперативно-розшукового забезпечення розслідування терористичного акту взагалі і зокрема щодо отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальних справах цієї категорії.

Видається нам переконливою думка тих правників, які, вважають, що доказами у кримінальній справі є всякі фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку орган дізнання, слідчий і суд встановлюють наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння та інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи, що встановлюються із передбачених законом джерел та визнаються такими зазначеними особами за їх внутрішнім переконанням, заснованим на всебічному і повному розгляді всіх обставин справи в їх сукупності [3, с. 491].

Тому цілком слушною є пропозиція для усунення у теорії та практиці розбіжностей у розумінні доказів, що використовуються на стадії розслідування та у судових стадіях процесу, а також приведення цього поняття у відповідність з ч. 1 ст. 62 Конституції України, яка визначила, що вина особи може бути встановлена лише вироком суду, вважаємо доцільним виключити із чинної редакції ч. 1 ст. 65 КПК України слова «винність особи, яка вчинила це діяння», оскільки чинна редакція цієї норми допускає встановлення вини особи не лише судом, а й органом дізнання та слідчим, що не відповідає Конституції України. З урахуванням вищезазначеного доцільно викласти ст. 65 КПК України в такій редакції: «Доказами у кримінальній справі є всякі фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку орган дізнання, слідчий і суд встановлюють наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння та інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи [3, с. 491].

Ці дані встановлюються показаннями свідка, показаннями потерпілого, показаннями підозрюваного, обвинуваченого, висновком експерта, речовими доказами, протоколами слідчих і судових дій, протоколами з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів, та іншими документами і визнаються доказами зазначеними особами» [3, с. 491]. Зазначена норма, на наш погляд, доцільно включити і до проекту нового КПК України.

Докази у кримінальному процесі повинні відповідати принципам належності та допустимості, що слід пам'ятати оперативним працівникам при встановленні фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальній справі у ході її оперативно-розшукового забезпечення.

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене слід зазначити, що теорія доказів для оперативно-розшукового забезпечення розслідування терористичного акту є досить важливим чинником, оскільки вона орієнтує оперативних працівників, яким критеріям повинні відповідати фактичні дані, що здобуваються в ході ОРД, щоб стати відповідним видом доказів у кримінальному процесі як на стадії розслідування терористичного акту, так і на судових стадіях кримінального процесу, що є процес доказування та яке місце у ньому займає ОРД.

Література

1. Доля Е. А. *Формирование доказательств на основе результатов оперативно-розыскной деятельности: Монография / Доля Е. А. – М. : проспект, 2009. – 376с.*
2. Жижицкий В. И. *Результаты оперативно-розыскной деятельности в уголовном судопроизводстве : Монография / Жижицкий В. И. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юрид. Центр Пресс», 2006. – 449с.*
3. Погорецький М. А. *Поняття оперативно-розшукової характеристики злочинів / М. А. Погорецький, В. П. Шеломенцев.*
4. Погорецький М. А. *Оперативно- розшукове забезпечення досудового слідства / М. Погорецький М. А. Погорецький // Слідча діяльність: проблеми теорії та практики: Матеріали наук-практ. конф. та круглого столу (м. Дніпропетровськ, ДДУВС, 22 і 26 травня 2008 р.). – Дніпропетровськ: ДДУВС, 2008. – С. 162-165.*
5. Стахівський С. М. *Кримінально- процесуальні засоби доказування : дис. доктора юрид. наук : 12.00.09 / Стахівський С. М. – К., 2005. – 331с.*